

Amnestia v slovenskej právnej teórii a praxi

Ján Drgonec

Ústava Slovenskej republiky v čl. 102 písm. i) určila: „Prezident udeľuje amnestiu, odpúšťa a zmiernuje tresty uložené trestnými súdmi a nariaďuje, aby sa trestné konanie nezačínalo, alebo aby sa v ňom nepokračovalo, a zahládza tresty.“ Podľa

čl. 105 ods. 1 ústavy: „Ak nie je prezident zvolený, alebo ak sa úrad prezidenta uvoľní a ešte nie je zvolený nový prezident alebo ak bol zvolený nový prezident, ale ešte nezložil sľub, alebo ak prezident nemôže svoju funkciu vykonávať pre závažné dôvo-

dy, výkon funkcie prezidenta patrí vláde Slovenskej republiky, okrem oprávnení prezidenta podľa čl. 102 písm. d) až g). V takomto prípade môže vláda poveriť svojho predsedu vykonávať niektoré právomoci prezidenta.“

Predseda vlády SR vykonávajúci právomoci prezidenta SR roku 1998 trikrát využil možnosť udeliť amnestiu.

Rozhodnutím predsedu vlády SR č. 55/1998 Z. z. o amnestii došlo 3. marca 1998 k vyhláseniu amnestie, ktorou sa v ôsmich článkoch od trestnej zodpovednosti oslobodili páchatelia rozmanitých trestných činov. Najviac rozruchu vyvolal článok V a článok VI.

Článkom V predseda vlády SR ustanovil: „Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997.“

Článkom VI predseda vlády určil: „Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s oznámením o zavlčení Michala Kováča mladšieho do cudziny.“

O niekoľko mesiacov neskôr, 7. júla 1998 predseda vlády SR vyhlásil ďalšie rozhodnutie o amnestii. Toto rozhodnutie bolo uverejnené pod číslom 214/1998 Z. z. Výslovne nezmenilo, ani nezrušilo článok V a VI rozhodnutia č. 55/1998 Z. z. Úprava, ktorej vzťah k predchádzajúcej úprave amnestie zostal výslovne nespresnený, sa zamerala na rovnaký predmet. V článku I rozhodnutia č. 214/1998 Z. z. predseda vlády SR uviedol: „Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné konanie pre podozrenie z trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. a 24. mája 1997.“

V článku II predseda vlády SR určil: „Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné konanie pre podozrenie z trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s oznámeným zavlčením Ing. Michala Kováča, narodeného 5. decembra 1961, do cudziny, ku ktorému malo dôjsť 31. augusta 1995.“

Po výmene osôb na poste predsedu vlády SR bolo v Zbierke zákonov SR uverejnené tretie rozhodnutie predsedu vlády o amnestii. Udialo sa tak 8. decembra 1998 pod číslom 375/1998 Z. z. Podľa tohto rozhodnutia: „Článok V a článok VI rozhodnutia o amnestii z 3. marca 1998, uverejneného pod č. 55/1998 Z. z. a z. článok I a článok II rozhodnutia o amnestii zo 7. júla 1998, uverejneného pod č. 214/1998 Z. z. sa vypúšťajú.“

V januári 1999 Národná rada SR prijala ústavný zákon č. 9/1999 Z. z. Ustanovenie ústavy o amnestii prestalo byť článkom 102 písmeno i) a stalo sa prvým odsekom článku 102 písmeno i).

Okolnosti sprevádzajúce vydanie uvedených rozhodnutí nastolili rad otázok. Možno zneužiť právomoc udeliť amnestiu? Aký právny dôsledok môže mať zneužitie tejto právomoci? Možno odvolať udelenie amnestiu?

Ak sa právnosť štátu spojí len s formálnymi znakmi, potom zásada retroaktivity vylúči zásahy do udelenej amnestie aj vtedy, keď dôjde k zneužitiu právomoci podľa čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy. Ak sa právnosť štátu bude vysvetľovať aj cez obsahové znaky, potom zneužitie právomoci udeliť amnestiu by nemalo zostať bez právnych účinkov. Nielen pre osobu, ktorá zneužila túto právomoc, ale aj pre osoby de facto neoprávnené požívajúce výhody z udelenia amnestie.

Druhá alternatíva nastoľuje rad právnych otázok:

- A) Aká je právna povaha rozhodnutia o amnestii?
- B) Aký účel má amnestia?
- C) Možno rozhodnutie o amnestii zmeniť alebo zrušiť?
- D) Ktorý subjekt môže rozhodnutie o amnestii zmeniť alebo zrušiť?
- E) Aké podmienky sa musia splniť pri zmene alebo zrušení rozhodnutia o amnestii?

I. Amnestia v ústavnoprávnej teórii

V slovenskej teórii ústavného práva sa o amnestii uvádza: „Udelenie amnestie patrí tiež k výlučným osobným oprávneniam hlavy štátu. Udeľovaním amnestie sa rozumie hromadné odpúšťanie a zmierňovanie trestov a právnych následkov odsúdenia. Súčasne zahŕňa právo nariaďovať, aby so trestné konanie nezačínalo alebo aby sa v ňom nepokračovalo a zahládza tresty. Rozhodnutie o amnestii sa publikuje v Zbierke zákonov. Súčasťou tohto oprávnenia je i udeľovanie individuálnej milosti, ktorá je aktom individuálnym. Amnestia sa svojím obsahom môže týkať agraciácie, abolície i rehabilitácie. Spôsob realizácie rozhodnutí o amnestii alebo milosti je podrobne upravený v Trestnom poriadku. Vo svojej podstate ide vlastne o zásah hlavy štátu do súdnej moci. Rozhodnutie o amnestii nemôže byť zrušené.“¹

Vo všeobecnej teórii práva sa možno stretnúť s výkladom: „Právo hlavy štátu udeľovať milosť sa

¹ Čič, M. a kol.: Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin, Matica Slovenská 1997, s. 376.

realizuje tak v zmysle všeobecnom, ako aj individuálnom, smerom k všeobecne určenej skupine osôb a trestných vecí alebo vo vzťahu k individuálne určenej osobe, osobám a konkrétnemu prípadu.

Individuálne akty milosti spočívajú v abolícii, agraciácii, ako aj v práve zahľadiť odsúdenie, ktoré sa tiež nazýva rehabilitácia. Abolícia je príkaz hlavy štátu orgánom činným v trestom konaní, aby sa pre určitý čin nezačínalo trestné stíhanie, prípadne aby sa v trestnom konaní nepokračovalo a trestného stíhanie sa zastavilo. Agraciácia je príkaz hlavy štátu príslušnému súdu, aby v jeho mene odpustil alebo zmiernil právoplatne uložený trest v trestnom konaní za trestný čin. Abolícia a agraciácia patria medzi podmienky zahľadania odsúdenia, vďaka čomu sa na príslušnú osobu hľadí, akoby nebola trestaná a odsúdená. Amnestia, ktorá má hromadný charakter, sa prejavuje vždy individuálne buď účinkami abolície, alebo agraciácie a súbežne aj účinkami zahľadania odsúdenia.²

V literatúre z odvetvia trestného práva sa inými slovami uvádza to isté.³ Citovaná, ale aj ďalšia právnická literatúra v podstate identifikuje amnestiu a milosť. Slovenská skúsenosť s udeľovaním amnestie okrem iného nastoľuje otázku, či právna teória vec nezjednodušila, keď hranicu medzi amnestiou a milosťou vymedzila počtom osôb užívajúcich výhody amnestie a milosti. Teda keď amnestiu označila za hromadne udelenú milosť.

A. PRÁVNÁ POVAHA ROZHODNUTIA O AMNESTII

V československej právnej teórii sa objavil názor: Všetky obecné amnestie udelené od roku 1945 sú označené ako „rozhodnutia o amnestii“. Ich rozbor ukazuje, že formálne spňajú základné znaky normatívnych aktov: a) boli vydané na základe splnomocnenia udeleného ústavou, b) zaväzujú všetky orgány, predovšetkým orgány trestného konania, c) upravujú osobitné práva občanov a d) ich realizáciu možno vynútiť orgánmi štátnej moci, konkrétne orgánmi činnými v trestnom konaní. Amnestijné rozhodnutie má napokon tiež štruktúru typickú pre právnu normu.⁴ Rozhodnutím o udelení milosti aj rozhodnutím o udelení amnestie prezident SR uplatňuje tú istú právomoc zverenú mu podľa článku 102 odsek 1 písmeno i) Ústavy SR. Napriek tomu medzi milosťou a amnestiou existujú zásadné právne rozdiely. Rozhodnutie o udelení milosti je individuálnym

aktom aplikácie práva. Neuverejňuje sa v Zbierke zákonov SR. Rozhodnutie o amnestii je všeobecne záväzným právnym predpisom, ktorý sa uverejňuje v Zbierke zákonov SR. Na individuálne prípady amnestie v procese aplikácie práva uplatňujú ďalšie štátne orgány.

B. ÚČEL AMNESTIE

Každý právny inštitút má svoj účel. Abolícia, agraciácia aj rehabilitácia predstavuje právne účinky amnestie, ktoré nemožno identifikovať s účelom amnestie.

Pokus vymedziť účel amnestie možno postrehnúť v procese aplikácie ústavného práva v SR. Na obhajobu rozhodnutia o amnestii č. 375/1998 Z. z. predseda vlády SR v konaní pred Ústavným súdom SR uviedol: „V prípade udeľovania amnestie sa vždy rešpektovala zásada, že prezident túto udeľuje pri osobitných a zreteľa hodných príležitostiach. Možno jednoznačne konštatovať, že do marca 1998 bolo ústavnou tradíciou na území Slovenskej republiky, že amnestiu udeľoval prezident pri príležitostiach, ktoré boli pre spoločnosť v konkrétnom čase mimoriadne významné (napr. 12. apríla 1993 prezident Slovenskej republiky pri príležitosti svojho zvolenia do funkcie, 27. októbra 1989 prezident ČSSR pri príležitosti 70. výročia vzniku Československa a 20. výročia vyhlásenia jeho federatívneho usporiadania, 8. mája 1985 prezident ČSSR pri príležitosti 40. výročia vyvrcholenia národnoslobodzovacieho boja českého a slovenského ľudu a oslobodenia Československa Sovietskou armádou a takto by sa dalo pokračovať až do obdobia prvej Československej republiky).

Nie je pritom známy ani jeden prípad z ústavnej histórie, v ktorom by v demokratickom štáte vláda zastupujúca hlavu štátu vyhlásila amnestiu iba na základe skutočnosti, že na ňu dočasne prešli jej ústavné kompetencie, ako sa to stalo v prípade prvej amnestie p. Mečiara zo dňa 3. marca 1998 a následne ju ešte aj v jej aboličných častiach upravovala (dňa 7. júla 1998).“⁵

„Formálno-právny prístup k tejto otázke môže naznačovať, že prezident je oprávnený využívať amnestiu podľa ľubovôle. Materiálno-právne a dokonca aj historické nazeranie na obsah tohto inštitútu však vedú jednoznačne k odlišnému záveru. V súlade s obsahom princípu právneho štátu je totiž požiadavka po tom, aby pri využívaní ústav-

² PRUSÁK, J.: Teória práva. Bratislava, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK 1995, s. 81.

³ Napr.: Kolektív: Trestný zákon, Trestný poriadok a súvisiace predpisy. 1994, s. 88.

⁴ FLEGL, V.: Amnestie jako právní prostředek trestní politiky. Právník, 1973, č. 5, s. 435–436.

⁵ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 30/99, z 28. júna 1999, s. 18.

ných oprávnení prezidenta, aj pre neho platili limity a hranice určené samostatnou materiálnou podstatou základných ústavných princípov.

V tomto chápaní môže preto hlava štátu udeliť amnestiu iba v súlade s obsahom ústavného princípu právneho štátu a v rozsahu konania, ku ktorému ho zaväzuje aj obsah jeho prezidentského sľubu. Teda iba tak, aby táto slúžila na prospech všetkých občanov a spravodlivosti, ktorú v každom prípade nemusí poskytovať právny poriadok.⁶ „V demokratickom a právnom štáte nie je možné tolerovať stav, kedy predstavitelia vládnej moci zneužijú inštitút amnestie na to, aby vylúčili trestnoprávnu zodpovednosť osôb, ktoré sa podieľajú na štátnej moci (zo spáchania trestných činov, na ktoré sa vzťahovala prvá a druhá amnestia je podozrivý bývalý minister vnútra a vysokí funkcionári Slovenskej informačnej služby) za trestné činy spáchané v súvislosti s výkonom verejnej moci v štáte, ktoré majú celospoločenský dopad – t.j. v prípade, keď zjednodušene povedané, predstavitelia vládnej moci udelia amnestiu vlastne sami sebe. V demokratickej spoločnosti totiž konanie verejných činiteľov a predstaviteľov štátnej moci musí podliehať prísnyim pravidlám a kontrole zo strany verejnosti, aby sa zabránilo možnosti zneužívania verejnej moci. Zneužitie inštitútu amnestie na oslobodenie z trestného stíhania verejných činiteľov vylučuje ich zodpovednosť za skutky, ktorých sa dopustili počas výkonu svojej funkcie. Tento postup je preto v priamom rozpore so základnými princípmi demokratického a právneho štátu.

V danom prípade preto udelením prvej a druhej amnestie predchádzajúcim premiérom Slovenskej republiky – Vl. Mečiarom ako zastupujúcim prezidentom, došlo jednoznačne k zneužitiu právomoci, ktorá je upravená v článku 102 písm. i) Ústavy SR.

Rešpektovanie zásad, na ktorých je budovaný každý právny a demokratický štát a dôsledné plnenie obsahu sľubu prezidenta preto jednoznačne musí prevládať nad požiadavkou po právnej istote, ktorá by v tomto prípade zakotvovala stav odporujúci základným demokratickým hodnotám, na ktorých je

postavený ústavný systém Slovenskej republiky.“⁷

Účel amnestie nemožno identifikovať nielen s právnymi účinkami amnestie, ale ani s historickým tradíciami, za akých sa amnestia spravidla udeľuje. Účelom amnestie by malo byť oslobodenie od trestnej zodpovednosti alebo zmiernenie trestnej zodpovednosti zo spoločnosťou uznaných príčin. Predovšetkým sociálnych a humánnych. Zdravotný stav a vek sú typickými príkladmi. Predmetom diskusie sa môže stať otázka, či účel amnestie treba vymedzovať nad rámec týchto príkladov.

C. MOŽNO ROZHODNUTIE O AMNESTII ZMENIŤ ALEBO ZRUŠIŤ?

Ani možnosť zmeny rozhodnutia o amnestii československá právna teória úplne nevylúčila.⁸ V nadväznosti na kvalifikáciu rozhodnutia o amnestii ako všeobecne záväzného právneho predpisu možno okrem odkazu na už vyslovený názor doplniť, že každý všeobecne záväzný právny predpis možno nielen prijať, ale aj doplniť, zmeniť alebo zrušiť. Otázkou inej povahy je, za akých podmienok a pri zachovaní akého postupu sa tak môže udiť.

D. SUBJEKT OPRÁVNENÝ ZMENIŤ ALEBO ZRUŠIŤ ROZHODNUTIE O AMNESTII

Právnou povahou rozhodnutia o amnestii je daná jeho preskúmateľnosť Ústavným súdom SR v konaní podľa čl. 125 Ústavy SR. V tomto ustanovení sa uvádza: „Ústavný súd rozhoduje o súlade

- a) zákonov s ústavou a s ústavnými zákonmi,
- b) nariadení vlády, všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy s ústavou, s ústavnými zákonmi a zákonmi,
- c) všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy s ústavou a zákonmi,
- d) všeobecne záväzných právnych predpisov miestnych orgánov štátnej správy s ústavou, zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi,

⁶ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 30/99, s. 23.

⁷ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 30/99, s. 25–26.

⁸ „Amnestijní rozhodnutí presidenta republiky jsou součástí trestního zákonodárství, a proto o nich platí též obecné zásady o hranicích působnosti právních norem a o možnosti pozdější amnestií doplnit, popř. měnit některé amnestijní rozhodnutí dřívější, ovšem pouze ve prospěch odsouzeného a obviněného. Všechna rozhodnutí presidenta republiky o amnestii upravují v podstatě stejnou právní problematiku. Odchylnosti jsou pouze v rozsahu udělené agraciace, abolicie nebo rehabilitace. Z povahy amnestie vyplývá, že oprávnění nabytá a realizovaná na základě jedné amnestie nemohou být odňata a anulována některým z následujících amnestijních rozhodnutí. Jinak tomu je v případech, kdy amnestijním rozhodnutím nebyla založena subjektivní oprávnění odsouzených, resp. pachatelů trestných činů, ani nebyly jednou provždy dány závazné pokyny pro orgány trestního řízení, zejména pokud jde o trestní postih. V tomto případě jde o tzv. nepravé zpětné působení nové právní normy, spočívající v tom, že novou právní normou mohou být modifikovány a upraveny i právní poměry upravené normou předcházející.“ FLEGL, V.: C. d. v pozn. 7, s. 436.

- e) všeobecne záväzných právnych predpisov s medzinárodnými zmluvami vyhlásenými spôsobom ustanoveným na vyhlasovanie zákonov.“

Právomoc Ústavného súdu SR konať o súlade právnych predpisov s Ústavou SR je ustanovená taxatívne. Z toho vyplýva, že rozhodnutie o amnestii nemožno preskúmať podľa čl. 125 písm. a), b), c) a d). Do úvahy však prichádza uplatnenie právomoci podľa čl. 125 písm. e).

Deklarácia VZ OSN z 18. decembra 1992 o ochrane všetkých osôb pred násilným zmiznutím⁹ určila v čl. 4 bod 1. „Všetky skutky násilného zmiznutia budú trestné podľa trestného zákona a postihnuteľné primeranými trestami, ktoré zohľadnia ich extrémnu závažnosť. V nadväznosti na to v čl. 18 ods. 1 určila: „Osoby, ktoré spáchali alebo sú podozrivé zo spáchania trestného činu podľa článku 4 bod 1, nebudú požívať výhody z práva amnestie alebo podobného prostriedku, ktorý môže mať za následok ich vyňatie z trestného stíhania alebo sankcionovania.“

Slovenská republika túto rezolúciu nevyhlásila spôsobom ustanoveným na vyhlasovanie zákonov. Ústavný súd SR nemôže preskúmať súlad rozhodnutí o amnestii s ňou podľa čl. 125 písm. e) Ústavy SR. Námietku porušenia uvedenej deklarácie Ústavný súd SR odmietol s odôvodnením, že celkom zreteľným je dôvod jej formulácie, vzniku a prijatia, v ktorom sa právna situácia Slovenskej republiky predovšetkým v oblasti trestného zákonodarstva neodráža. V každom prípade však táto Deklarácia dostatočne dokumentuje postavenie a úlohy amnestie v právnom poriadku jej signatárov. Deklarácia v úvodných článkoch presne popisuje, čo je považované za „akt násilného zavlčenia osôb“, konkretizuje zodpovednosť štátu, štátneho orgánu za takéto činy a v čl. 18 ods. 1 uvádza: „Osobám, ktoré spáchali alebo údajne spáchali trestné činy uvedené v čl. 4 ods. 1, nemôže byť udelená amnestia na základe zvláštného zákona o amnestii alebo na základe podobných opatrení, ktoré by mohli mať za následok ich oslobodenie od trestných procesov alebo sankcií.“ Podľa odseku 2: „Vo výkone práva udeľovania milosti by sa mala zohľadňovať mimoriadna vážnosť aktov násilného zavlčenia osôb.“ Dokument neuvádza sankcie za porušenie uvedeného článku, no z celkového kontextu je nepochybné, že ak by mal ten zámer, ktorý mu prisudzuje odporca, formuloval by svoj postoj k amnestii inak. A to tak, že udelená amnestia sa nemusí rešpektovať. Tvorcovia

dokumentu si boli vedomí, že pri udelení amnestie žiadne ďalšie trestné stíhanie nie je možné, keďže nebudú k dispozícii zákonné podmienky jej zmeny alebo zrušenia.“¹⁰

Ústavný súd SR týmto postojom nevyhlásil preskúmateľnosť rozhodnutí o amnestii podľa čl. 125 písm. e) Ústavy SR ak sa v Slovenskej republike spôsobom ustanoveným na vyhlasovanie zákonov vyhlási medzinárodná zmluva, ktorej predmetom je alebo bude udeľovanie amnestie.

V prípade zistenia nesúladu rozhodnutia o amnestii s medzinárodnou zmluvou vyhlásenou ustanoveným spôsobom ex constitutionae nastupuje právny účinok určený čl. 132 ods. 1: „Ak ústavný súd svojím rozhodnutím vysloví, že medzi právnymi predpismi uvedenými v čl. 125 je nesúlad, strácajú príslušné predpisy, ich časti, prípadne niektoré ich ustanovenia účinnosť. Orgány, ktoré tieto predpisy vydali, sú do šiestich mesiacov od vyhlásenia rozhodnutia ústavného súdu povinné ich uviesť do súladu s ústavou, ústavnými zákonmi a ak ide o predpisy uvedené v čl. 125 písm. b/, aj s inými zákonmi; ak ide o predpisy uvedené v čl. 125 písm. c/ aj s inými zákonmi, s medzinárodnými zmluvami, s nariadeniami vlády Slovenskej republiky a so všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy. Ak tak neurobia, také predpisy, ich časti alebo ustanovenia, strácajú platnosť po šiestich mesiacoch od vyhlásenia rozhodnutia.“

To znamená, že rozhodnutie o amnestii môže byť zrušené priamo z ústavy, aj keď za menej frekvencovaných okolností.

Štátnym orgánom s právomocou zrušiť rozhodnutie o amnestii je Ústavný súd SR. Z teoretického hľadiska možno uvažovať o tom, že ďalším subjektom oprávneným zmeniť všeobecne záväzný právny predpis je subjekt, ktorý príslušný právny predpis prijal. Teda prezident SR, prípadne vláda SR alebo jej predseda za predpokladu, že právomoc udeliť amnestiu prešla na jeden z týchto subjektov.

E. PODMIENKY ZMENY ALEBO ZRUŠENIA ROZHODNUTIA O AMNESTII

Rozhodnutie o amnestii by mohlo byť zmenené alebo zrušené najmä vtedy, ak k udeleniu amnestie došlo v rozpore s účelom amnestie. V takom prípade možno uvažovať o zneužití právomoci priznanej ústavou. Uvažovať sa dá o tom, či možno alebo treba zohľadniť verejný záujem ako právne významný prvok. Argumentáciu v prospech akceptácie verejně-

⁹ Declaration on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (report A/47/678/Add.2).

¹⁰ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 30/99, s. 43–44.

ho záujmu do ústavného práva SR priniesol predseda vlády SR v odôvodnení predloženom Ústavnému súdu SR v konaní vo veci I. ÚS 30/99. Podľa tejto argumentácie: „Verejný záujem na zrušení rozhodnutia o amnestii predstavuje prvú a nevyhnutné kritérium, ktoré sa musí preukázať ako predpoklad zrušenia amnestie. Požiadavku verejného záujmu možno odvodiť od princípu právneho štátu ustanoveného v čl. 1 Ústavy.

Volby sú základom demokratickej spoločnosti. Na základe dosiahnutých výsledkov volieb dochádza k zmenám vo verejných funkciách, čím sa ovplyvňuje chod celej spoločnosti. Výsledok volieb za určitých okolností môže viesť aj k odklonu od demokratického spôsobu uplatňovania verejnej moci v spoločnosti a v krajnom prípade môže viesť aj k nastoleniu diktatúry. Odstránenie nedemokratického spôsobu uplatňovania verejnej moci v spoločnosti, resp. diktatúry sa môže neskôr uskutočniť prostredníctvom štátneho prevratu, ale aj demokratickou cestou – prostredníctvom volieb. Po uskutočnení takýchto spoločenských pohybov ako nevyhnutná vzniká otázka, akým spôsobom sa má udiť náprava rozhodnutí prijatých v predchádzajúcom období. Modelovo možno uvažovať o riešení hrubá čiara za minulosťou alebo o riešení založenom na uplatnení zodpovednosti voči tým, ktorí sa dopustili závažných trestných činov. Uprednostnenie jedného z naznačených riešení závisí od konkrétnych historických okolností, ale aj od predvídateľného vplyvu nepotrebaných predstaviteľov nedostatočne demokratického predchádzajúceho režimu na budúce dianie v štáte. V prípade uplatnenia ich zodpovednosti miera účinnosti prijatých opatrení závisí od dĺžky času, v ktorom sa podarí dosiahnuť nápravu.

Konkrétne okolnosti, ktoré objektívne možno identifikovať s verejným záujmom v právnom štáte odôvodňujú, aby každý štátny orgán, ktorý pri uplatnení svojej právomoci vydal rozhodnutie, mohol toto rozhodnutie prehodnotiť, vráťane prípadnej zmeny alebo zrušenia rozhodnutia, či už vlastného, alebo rozhodnutia osoby (osôb) vykonávajúcej túto právomoc v predchádzajúcom období. Opačný postoj môže viesť jedine k zneužitiu medzinárodného práva (ako je to v prípade diplomatickej imunity bývalého čílskeho diktátora a dnes senátora Pinocheta) alebo vnútroštátne k zneužitiu ústavného práva. V oboch prípadoch je konečným dôsledkom oslabovanie právomoci štátu.

Vo verejnom záujme teda uplatnenie právomoci zmeniť alebo zrušiť rozhodnutie o udelení amnestie podľa čl. 102 písm. i) Ústavy prichádza do úvahy

vtedy, ak zmenená spoločenská a politická situácia dovoľuje hodnotiť pôvodné rozhodnutie ako protiuústavné, prípadne protizákonné a zmenou alebo zrušením rozhodnutia sa má nastoliť ústavný stav.¹¹

II. Amnestia v ústavnoprávnej praxi

Ústavný súd SR dostal návrh na podanie výkladu čl. 102 písm. i) ústavy, ktorým skupina 46 poslancov požiadala o preskúmanie ústavnosti rozhodnutia o amnestii č. 55/1998 Z. z. Predmetom tohto konania mohol byť účel amnestie. Navrhovateľ v návrhu okrem iného uviedol: „Princíp humanity a zákonnosti neumožňuje žiadnemu orgánu verejnej moci zneužívať akýkoľvek ústavný a ani trestno-právny inštitút svojvoľne, či dokonca stranícky.

V ústavnom poriadku Slovenskej republiky ako demokratického a právneho štátu, sa milosť (amnestia) akceptuje ako nevyhnutný nástroj na vyrovnávanie napätí, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou každého právneho štátu. Rešpektuje sa, že ich zdrojom je vzájomný vzťah medzi dvomi súčasťami – princípom rovnosti (ktorý kladie dôraz na rovnaké uplatňovanie právnych noriem voči všetkým) a princípom spravodlivosti (ktorý za určitých podmienok pripúšťa určitú mieru individualizovaného prístupu). Každé iné použitie milosti (amnestie) než to, ktoré sleduje vyrovnávanie vnútorných napätí vznikajúcich vo vnútri právneho štátu a záujmy občanov na zachovávaní všeobecného blaha, ústavy a právneho poriadku (v prípade ich aboličnej formy napr. na zabránenie vyšetrenia trestných činov bez existencie tak závažných dôvodov, ktoré by jednoznačne prevládli nad záujmom verejnosti nad ich vyšetrením, či na svojvoľné a neodôvodnené zvýhodnenie bližšie neurčenej skupiny páchatelov trestných činov alebo napr. na ochranu skupiny vlastných politických prívržencov pred spravodlivým potrestaním za spáchané trestné činy) preto odporuje zmyslu a podstate tohto ústavného inštitútu, je zneužitím ústavných právomocí a odmietnutím rešpektovania princípu právneho štátu, ako to zakotvuje článok 1 Ústavy Slovenskej republiky.¹²

Ústavný súd SR tento návrh z procesných dôvodov odmietol.

Ústavný súd SR ešte predtým z procesných dôvodov odmietol aj návrh inej skupiny poslancov, ktorá predložila návrh na podanie výkladu čl. 102 písm. i) Ústavy SR, aby Ústavný súd SR vyslovil: „Z článku 102 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky vyplýva prezidentovi Slovenskej republiky (ako aj tomu na koho v zmysle čl. 105 ods. 1 Ústavy Sloven-

¹¹ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 30/99, s. 11–12.

¹² Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 40/99 zo 17. 6. 1999, s. 4.

skej republiky prechádzajú jeho kompetencie) iba právo udeľovať amnestiu, a nie právo ju rušiť alebo meniť.¹³ Ústavný súd tu nezistil existenciu právne relevantného sporu medzi navrhovateľom, t.j. skupinou poslancov Národnej rady, a odporcom, t.j. predsedom vlády vykonávajúcim ústavné právomoci prezidenta Slovenskej republiky. Hlavný dôvod tohto postoja ústavného súdu bol v tom, že namietaný spor ohľadom výkladu čl. 102 písm. i) ústavy, ktorý prezidentovi Slovenskej republiky (alebo predsedovi vlády, ktorý ho zastupuje) priznáva právo udeľovať amnestiu, sa žiadnym spôsobom a v žiadnom rozsahu nedotýka žiadnej ústavnej právomoci a ani postavenia Národnej rady Slovenskej republiky, prípadne skupiny jej poslancov. Tým, že predseda vlády Slovenskej republiky v zastúpení prezidenta republiky určitým spôsobom vyložil a aj v praxi uplatnil čl. 102 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky (ako o tom svedčí jeho rozhodnutie o amnestii z 8. decembra 1998 publikované pod č. 375/1998 Z. z.) sa podľa názoru Ústavného súdu SR nijakým spôsobom nedotkol (a teda ani nemohol urobiť sporným výklad) žiadneho z ustanovení upravujúcich tak ústavné postavenie, ako aj právomoci Národnej rady Slovenskej republiky, resp. skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky.

Napokon na neverejnom zasadnutí 28. 6. 1999 po prerokovaní ďalšieho návrhu skupiny 37 poslancov Národnej rady SR Ústavný súd SR podal výklad čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR. Ústavný súd SR vyslovil:

„Právom prezidenta Slovenskej republiky upraveným článkom 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky je udeliť amnestiu niektorou z foriem, ktoré sú v tomto článku uvedené.

*Súčasťou tohto práva však nie je aj oprávnenie prezidenta Slovenskej republiky akýmkoľvek spôsobom meniť rozhodnutie o amnestii už uverejnené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky“.*¹⁴

Ústavný súd SR svojím výkladom dal právne významnú odpoveď na otázku, či udelenie amnestiu možno zmeniť alebo zrušiť. V konaní ústavný súd uviedol, že môže podať aj taký výklad sporného ustanovenia, ktorý nebude totožný ani s jednou z verzií predkladaných účastníkmi konania.¹⁵ V súlade s týmto postojom sa ústavný súd nezaoberal otázkou účelu amnestie, ani súvisiacou otázkou, či možno zneužiť právomoc udeliť amnestiu.

Súčasťou argumentácie predsedu vlády proti návrhu skupiny poslancov bolo aj odôvodnenie, prečo

prezident SR je subjektom oprávneným zmeniť amnestiu. Podľa tejto časti vyjadrenia: *„Právomoc prezidenta ustanovená v čl. 102 písm. i) Ústavy predstavuje formuláciu, ktorá nemá jednoznačný obsah. Interpretáciou z nej možno odvodiť oprávnenie, ale aj povinnosť. V zmysle citovaného právneho názoru Ústavného súdu ide v čl. 102 písm. i) Ústavy o také ustanovenie, ktoré si vyžaduje, aby sa ústavné postavenie prezidenta dotvorilo interpretáciou práva...*

Ústavné právomoci prezidenta Slovenskej republiky možno rozdeliť podľa toho, či sa uverejňujú v Zbierke zákonov Slovenskej republiky na také, ktoré sa v Zbierke zákonov uverejňujú a na tie, ktoré sa v Zbierke zákonov neuverejňujú.

Podľa § 1 ods. 2 písm. b) zákona č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov Slovenskej republiky sa v Zbierke zákonov Slovenskej republiky uverejňujú rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky:

- a) o rozpustení Národnej rady Slovenskej republiky,*
- b) o vyhlásení referenda,*
- c) o udelení amnestie,*
- d) o vyhlásení vojnového alebo výnimočného stavu.*

Súčasťou ústavného stavu je právny názor Ústavného súdu vyslovený v odôvodnení jeho uznesenia z 21. 5. 1997, sp. zn. II. ÚS 31/97 (Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky – 1997, str. 424) o výklade Ústavy, podľa ktorého pokiaľ ide už o vyhlásené referendum, prezidenta to zaväzuje a zaväzuje to aj iné štátne orgány, že musí prebehnúť. Ústava neumožňuje, aby bolo ešte pred vyhlásením výsledkov referenda zrušené.

K ďalším trom formám rozhodnutí prezidenta Slovenskej republiky vyhlasovaných v Zbierke zákonov (t.j. o rozpustení Národnej rady Slovenskej republiky, o udelení amnestie a o vyhlásení vojnového alebo výnimočného stavu) sa Ústavný súd doteraz nevysslovil.

Z povahy rozhodnutia o vyhlásení vojnového stavu alebo výnimočného stavu však nepochybne možno odvodiť, že právne účinky tohto rozhodnutia možno zrušiť, keď pominú dôvody, kvôli ktorým prezident vyhlásil vojnový alebo výnimočný stav.

Ústavný súd vo svojom uznesení z 31. 10. 1996, sp. zn. I. ÚS 61/96 (Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu – 1996, str. 238, 243) uviedol, že jediné ustanovenie Ústavy limitujúce výkon všetkých

¹³ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 7/99 z 26. 1. 1999.

¹⁴ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky z 28. júna 1999 o výklade čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky č. 182/1999 Z.z.

¹⁵ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 30/99, s. 31.

ústavných právomocí prezidenta Slovenskej republiky je obsiahnuté v sľube, ktorý skladá pred Národnou radou Slovenskej republiky a v ktorom sa zaväzuje, že svoje povinnosti bude vykonávať v záujme občanov a zachovávať i obhajovať Ústavy a ostatné zákony (čl. 104 Ústavy).

Preto len záujmy občanov, zachovávanie a obhajoba Ústavy a ostatných zákonov sú jediné ústavné upravené dôvody, ktoré prezident Slovenskej republiky zohľadňuje pri výkone ktorejkoľvek zo svojich ústavných právomocí tak, ako sú upravené v čl. 102 písm. a) až r) Ústavy. V tejto súvislosti treba uviesť, že i keď vláda a jej predseda pri zastupovaní prezidenta (§ 105 ods. 1 Ústavy) tento sľub neskladajú, sú ním, v pozícii povereného orgánu, resp. osoby, viazaní.

Záujmom občanov Slovenskej republiky je nepochybne nežij vo vojnovom alebo výnimočnom stave dlhšie, ako je to nevyhnutné. Preto v záujme občanov právomoc prezidenta Slovenskej republiky vyhlásiť vojnový alebo výnimočný stav implikovane zahŕňa aj právomoc prezidenta zrušiť rozhodnutie o vyhlásení vojnového alebo výnimočného stavu.

Vyššie uvedené možno zhrnúť tak, že k právnym účinkom vyhlásenia rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky v Zbierke zákonov Slovenskej republiky nemožno zahrnúť nezrušiteľnosť rozhodnutia, ktoré bolo vyhlásené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky.

Pokiaľ ide o skupinu rozhodnutí prezidenta Slovenskej republiky, ktoré sa nevyhlasujú v Zbierke zákonov Slovenskej republiky, existuje v podstate zhodný stav. Uplatňovanie niektorých ústavných právomocí sa spája s nezrušiteľnosťou rozhodnutia (ratifikáciu medzinárodnej zmluvy nemožno odvolať; právne účinky rozhodnutia o ratifikácii zmluvy nie sú absolútne, ale na ich zrušenie je potrebný zložitý mechanizmus odstúpenia od zmluvy, ktorý ustanovuje medzinárodné právo).

Väčšinu rozhodnutí, ktoré vyplývajú z právomocí prezidenta Slovenskej republiky, ktoré sa neuverejňujú v Zbierke zákonov Slovenskej republiky, však môže prezident zmeniť alebo zrušiť (napr. vyslancov môže nielen poveriť, ale aj odvolať – čl. 102 písm. b) Ústavy).

Analýza právomocí prezidenta Slovenskej republiky naznačuje, že bez ohľadu na to, či sa rozhodnutie uverejňuje v Zbierke zákonov Slovenskej republiky alebo či sa v nej neuverejňuje, niektoré ústavné právomoci prezidenta implikujú možnosť prezidenta zrušiť rozhodnutie, ktorým uplatnil svoju ústavnú právomoc a iné ústavné právomoci takú možnosť ne-

obsahujú.

Pre identifikáciu tejto možnosti je ústavné významný účel právomoci, o ktorú ide.

Ústava neurčuje spoločný princíp predpisujúci zrušiteľnosť všetkých rozhodnutí prezidenta ani princíp vylučujúci zrušiteľnosť všetkých rozhodnutí prezidenta. Z princípu právneho štátu zaručeného v čl. 1 Ústavy (Slovenská republika je zvrchovaná, demokratický a právny štát.) však možno odvodil dominanciu preskúmateľnosti rozhodnutí nad ich nepreskúmateľnosťou. V právnom štáte len celkom výnimočne a ojedinele by mali existovať úplne nepreskúmateľné rozhodnutia.¹⁶

Ústavný súd SR citovaný názor stručne odmietol: „Charakteristika všetkých právomocí prezidenta ani po ich podrobnej analýze a porovnaní nemôže byť smerodajná pre výklad čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy. Jej výsledkom by totiž nemohlo byť nič iné, ako konštatovanie, že prezident môže, ale nemusí udeliť amnestiu alebo milosť v akejkoľvek forme (ako o tom napokon už ústavný súd v iných veciach judikoval).“¹⁷

Zmena účinkov amnestie, ktorá sa udiala rozhodnutím č. 375/1998 Z. z. mala za následok trestné stíhanie osôb podozrivých z marenia referenda v máji 1997 a z únosu amnestovaného článkom VI, resp. II rozhodnutia č. 55/1998 Z. z. a č. 214/1998 Z. z. Stíhané osoby namietli porušenie svojich ústavných práv v dôsledku neústavného uplatnenia ústavy pri vydaní rozhodnutia č. 375/1998 z. z. Predseda vlády SR porušil ústavu, keď im odňal výhody z už udelenej amnestie. Preto sa ústavnými sťažnosťami a podnetmi obrátili na ústavný súd s požiadavkou, aby rozhodol o porušení ich ústavných práv a slobôd vyhlásením rozhodnutia č. 375/1998 Z. z., keď už vyslovil, že udelenú amnestiu nemožno zrušiť.

Ústavný súd SR túto požiadavku odmietol ako zjavne neopodstatnenú. Svoje rozhodnutie odôvodnil tak, že „Ústavný súd SR uplatnením svojej právomoci podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy SR vykonáva činnosť, ktorá je formou abstraktnej ochrany ústavnosti. Účelom konania o výklade ústavy podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy SR je odstrániť možnosť opakovania sporu o právne záväzný spôsob vysvetlenia ústavnej normy v budúcnosti po tom, ako spor naozaj nastal a štátne orgány s právomocou spornú normu uplatniť ju vysvetlili rozdielne. Ústavný súd SR v konaní podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy SR nerozhoduje, či štátny orgán porušil ústavu tým, že ju nesprávne vysvetlil.

V procese výkladu a uplatnenia práva môžu nastať dva typy situácií, keď vzniknú pochybnosti

¹⁶ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 30/99, s. 7–10.

¹⁷ Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 30/99, s. 39.

o súlade právnych noriem upravujúcich spoločenský vzťah. V prípade nesúlady všeobecne záväzného právneho predpisu s ústavou platí príkaz článku 152 ods. 4 Ústavy SR, podľa ktorého výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou. Podľa názoru Ústavného súdu SR uvedené výkladové pravidlo je možné uplatniť len vo vzťahu k všeobecne záväzným právnym predpisom s právnou silou nižšou ako ústava sama (I. ÚS 30/99). V prípade vnútorného nesúlady medzi dvomi alebo viac normami ústavy záväzný výklad sporných ústavných noriem môže podať jedine Ústavný súd SR v konaní podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy SR.

Podľa čl. 132 ods. 1 Ústavy SR, ak ústavný súd svojím rozhodnutím vysloví, že medzi právnymi predpismi uvedenými v čl. 125 je nesúlad, strácajú príslušné predpisy, ich časti, prípadne niektoré ich ustanovenia účinnosť. Podľa § 76 ods. 1 zákona č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení zákona č. 293/1995 Z. z., ktorým sa mení a dopňa zákon č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov: *Zákony a iné všeobecne záväzné právne predpisy vydané v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike, ktoré sú v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky, strácajú účinnosť dňom vyhlásenia nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky v Zbierke zákonov.* Ústava SR výslovne ustanovuje právne účinky nálezu Ústavného súdu SR v konaní podľa čl. 125 a čl. 152 ods. 3 Ústavy SR.

Právne účinky podania výkladu v konaní podľa čl. 128 ods. 1 nie sú určené výslovne. Je tomu tak preto, že v konaní o výklade ústavného zákona, ak je vec sporná, podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy SR ústavný súd neposudzuje a ani nerozhoduje o ústavnosti (t.j. o súlade s ústavou) toho konania, opomenutia alebo rozhodnutia orgánu štátu, ktoré viedlo k vzniku sporu, ale podáva len výklad sporného ustanovenia ústavného zákona. Vychádzajúc z uvedeného preto výkladové uznesenia Ústavného súdu SR nemajú (a ani nemôžu mať) akékoľvek právne účinky vo vzťahu k tým konaniam, opomenutiam alebo rozhodnutiam orgánu štátu, ktoré viedli k vzniku sporu, ako je tomu v prípadoch konaní podľa čl. 125 a čl. 152 ods. 3 Ústavy SR. Túto skutočnosť o. i. potvrdzuje aj absencia akejkoľvek právnej úpravy takýchto účinkov výkladového uznesenia ako na konania, opomenutia, tak aj rozhodnutia, ktoré viedli k vzniku sporu o výklad ústavného zákona, ak je vec sporná, podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy SR. Výkladové uznesenie ústavného súdu nezakladá (z tohoto dôvodu) ani žiadne práva a povinnosti pre tretie oso-

by odlišné od účastníkov súdneho konania vo vzťahu k tým skutočnostiam, ktoré viedli k vzniku sporu. Ústavný súd SR už judikoval, že: *uznesenie o výklade ústavy (ústavného zákona) je všeobecne vyjadrením právneho názoru nezávislého súdneho orgánu ochrany ústavnosti na uplatňovanie vykladaného ustanovenia, ak je vec sporná. Rozhodnutie o výklade ústavného zákona samé osebe nemôže však priamo ukladať alebo rušiť práva a povinnosti účastníkov konania ani osôb tretích,* nakoľko *ani ústava a ani zákon č. 38/1993 Z. z. nespájajú s rozhodnutiami ústavného súdu o výklade ústavného zákona (ústavy) účinky, ktoré by mohli mať dopad na konanie tretích osôb* (I. ÚS 60/97).

O tom, že podanie výkladu ústavného zákona podľa čl. 128 ods. 1 ústavy je formou abstraktnej ochrany ústavnosti, svedčí aj ustanovenie § 33 ods. 4 zákona č. 38/1993 Z. z., podľa ktorého: *„Ak má právny názor Ústavného súdu vyslovený v náleze alebo v uznesení o výklade podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy všeobecný význam, môže Ústavný súd rozhodnúť, že sa tento právny názor uverejní v Zbierke zákonov.“* V takom prípade právny účinok výkladu Ústavy SR Ústavným súdom SR nastáva okamihom uverejnenia výroku Ústavného súdu SR v Zbierke zákonov SR.

Ústava SR, ani nijaký iný právny predpis neumožňuje, aby výklad ústavy podaný ústavným súdom podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy SR pôsobil späťne v čase pred uverejnením výkladu Ústavy SR, či dokonca pred jej podaním Ústavným súdom SR.

Uvedené platí v plnom rozsahu aj pre výklad čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR, takže aj jeho účinnosť je ustanovená do budúcnosti, až po uverejnení výkladového uznesenia ústavného súdu.

Rozhodnutie predsedu vlády SR č. 375/1998 Z. z., ktorým sa zmenilo rozhodnutie predsedu vlády SR č. 55/1998 Z. z., zmenené rozhodnutím predsedu vlády SR č. 214/1998 Z. z., bolo v Zbierke zákonov SR uverejnené 8. decembra 1998. Všetky tri rozhodnutia urobil predseda vlády SR poverený výkonom niektorých právomocí prezidenta SR podľa čl. 105 ods. 1 Ústavy SR. Ústavný súd nepodal výklad čl. 102 písm. i) platného v čase uverejnenia rozhodnutia o amnestii. Ústavný súd SR podal výklad Ústavy SR v znení zmeny ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z. zo 14. januára 1999, ktorým sa mení a dopňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení ústavného zákona č. 244/1998 Z. z. Ústavný súd SR podal výklad právomoci prezidenta SR určenej čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy 28. júna 1999. Predseda vlády SR vykonávajúci niektoré právomoci prezidenta SR nemohol 7. júla 1998, ani 8. decembra 1998 konať spôsobom odporujúcim všeobecne záväznému výkladu čl. 102 ods. 1 písm. i)

ústavy podanému ústavným súdom, pretože v čase uplatnenia právomoci podľa čl. 102 písm. i) predsedom vlády SR výklad ústavného súdu neexistoval. Ústavný súd SR svojím uznesením o výklade čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR nezrušil Rozhodnutie o amnestii č. 375/1998 Z. z., ani Rozhodnutie o amnestii č. 214/1998 Z. z. Rozhodnutie o amnestii č. 375/1998 Z. z. je platné a účinné.¹⁸

III. Ako ďalej?

Ústavná úprava inštitútov amnestie a milosti v právnom poriadku Slovenskej republiky bez zásadnej zmeny nadviazala na ústavnú úpravu týchto inštitútov v československom právnom poriadku. Zákon č. 37/1918 z 13 novembra 1918 o dočasnej ústave v § 10 písm. a) ustanovil, že prezident republiky má právo odpustiť alebo zmierniť tresty aj právne dôsledky trestného činu, odsúdenia alebo trestu, ako aj nariadiť, aby sa trestné stíhanie nezačalo, alebo aby sa začaté trestné stíhanie zastavilo. Zákon č. 121 zo dňa 29. februára 1920, ktorým sa uvádza ústavná listina Československej republiky ustanovil: „Prezidentovi republiky prislúcha právo udeľovať amnestiu, odpúšťať alebo zmierniť tresty a právne dôsledky odsúdenia trestnými súdmi, najmä tiež stratu volebného práva do Národného zhromaždenia a iných zastupiteľských zborov, ako aj – s vylúčením trestných činov súkromnožalobných – nariaďovať, aby sa súdne trestné konanie nezačalo alebo aby sa v ňom nepokračovalo.“ (§ 103 ods. 1)

Ústavný zákon č. 185 zo dňa 21. júla 1939 o ústave Slovenskej republiky určil: „Prezidentovi republiky prislúcha právo udeľovať milosť, najmä odpúšťať alebo zmierniť tresty, uložené trestnými súdmi a disciplinárnymi vrchnosťami a právne následky takýchto odsúdení, počítajúc do toho aj zahľadanie odsúdení, a – s výnimkou trestných činov, ktoré sa stíhajú len súkromnou žalobou, – nariaďovať, aby sa súdne trestné pokračovanie nezavádzalo, alebo aby sa zastavilo.“

Ústavným zákonom č. 150 zo dňa 9. mája 1948 (Ústava Československej republiky) prezident republiky dostal „právo udeľovať amnestiu, odpúšťať alebo zmierniť tresty a právne následky odsúdenia trestnými súdmi a nariaďovať s výnimkou trestných činov súkromnožalobných, aby sa súdne konanie trestné nezačínalo alebo aby sa v ňom nepokračovalo. Tieto práva mu neprislúchajú, ak sa proti nemu začne konanie podľa § 78, alebo ak ide o prezidenta republiky obžalovaného alebo odsúdeného podľa § 78 alebo o členov vlády obžalovaných alebo

odsúdených podľa § 91“ (§ 74 ods. 1 bod 10).

Podľa ústavného zákona č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky: „Prezident republiky má právo udeľovať amnestiu, odpúšťať a zmierniť tresty uložené trestnými súdmi a nariaďovať, aby sa trestné súdne konanie nezačínalo alebo aby sa v ňom nepokračovalo“ (čl. 62 ods. 1 bod 10).

Ústavný zákon č. 143 z 27. októbra 1968 o československej federácii určil: „Prezident Československej socialistickej republiky má právo udeľovať amnestiu, odpúšťať a zmierniť tresty uložené trestnými súdmi a nariaďovať, aby sa súdne trestné konanie nezačínalo alebo aby sa v ňom nepokračovalo, a zahľadzať odsúdenie“ (čl. 61 ods. 1 písm. j/).

Amnestia aj milosť sa historicky vyvinuli ako prerogatívy hlavy štátu. Oba tieto právne inštitúty predstavovali formu zásahu hlavy štátu voči súdnej moci. Nositeľom práva udeliť amnestiu aj milosť pôvodne bola hlava feudálneho typu štátu – panovník. S rozširovaním a prehlbovaním republikánskej formy vlády sa postupne zavádzali právne podmienky obmedzujúce právo hlavy štátu udeliť amnestiu alebo milosť. Moderné ústavné právo neraz prenáša udeľovanie amnestie z hlavy štátu na parlament. Právo hlavy štátu udeliť milosť sa obmedzuje ústavou určenými podmienkami.

Podľa čl. 29 fínskej ústavy: „Všeobecná amnestia sa udeľuje osobitným zákonom. Prezident môže poskytnúť výnimku z ustanovení zákona v prípadoch, v ktorých poskytnutie takého odpustenia je upravené zákonom.“ Udeľovanie milosti je predmetom úpravy čl. 29 fínskej ústavy spolu s amnestiou. Vo vzťahu k milosti platí: „V individuálnych prípadoch udeľuje prezident milosť tak, že zruší alebo zníži trest, to po získaní stanoviska Najvyššieho súdu. Udelenie milosti členovi Štátnej rady alebo Kancelárovi pre spravodlivosť je upravené osobitnými ustanoveniami.“

Podľa čl. 164 portugalskej ústavy: „Zhromaždenie republiky má právomoc povoľovať amnestiu a všeobecné odpustenia trestu.“

Podľa čl. 47 ods. 3 Ústavy Gréckej republiky: „Amnestovať všeobecné zločiny nemožno dokonca ani zákonom. Amnestiu možno udeliť len na politické zločiny a vyžaduje sa pre ňu väčšina troch pätín hlasov z celkového počtu poslancov.“

Rakúska ústava v čl. 93 určuje: „Amnestiu vo veci činov súdne trestných udeľuje spolkový zákon.“ Udeľovanie milosti sa zveruje Spolkovému prezidentovi podľa čl. 65 ods. 2 písm. c/.

Luxemburgská ústava v čl. 38 uvádza: „Veľkvojvoda má právo odpúšťať alebo zmierniť tresty

¹⁸ Uznesenie Ústavného súdu SR II. ÚS 69/99 z 15. 7. 1999, s. 11–14.

vynesené sudcami, s výnimkou ustanovení platných pre členov vlády.“ Podľa čl. 83 ústavy veľkovoľvoja odsúdenému členovi vlády môže udeliť milosť na žiadosť Snemovne.

Podľa holandskej ústavy: „Kráľ má právo odpúšťať tresty uložené rozhodnutím súdu“ (čl. 77 ods. 1); „Toto právo vykonáva po vyžiadaní stanoviska sudcu, ktorému bola táto povinnosť uložená všeobecným správny opatrením.“ (čl. 77 ods. 2)

V Portugalsku prezident republiky odpúšťa alebo mení tresty jednotlivých osôb po vyjadrení vlády (čl. 137 písm. f/ ústavy).

V Grécku „prezident republiky má právo, po odporúčaní ministra spravodlivosti a po konzultácii s radou zloženou prevažne zo sudcov, odpustiť, zmeniť alebo znížiť tresty uložené súdom a rušiť všetky právne účinky uložených a vykonaných trestov“ (čl. 47 ods. 1).

Platná Ústava SR nevyjadřila trendy moderného ústavného práva ustanovením podmienok obmedzujúcich hlavu štátu pri udeľovaní amnestie a milosti. Hlava štátu môže amnestovať kedykoľvek a hocičo. Raz udelená amnestia sa nikdy nemôže zrušiť, nech by bol poškodený ktokoľvek a akokoľvek.

Od 27. januára 1999 rozhodnutie prezidenta o amnestii podlieha kontrasignácii predsedu vlády alebo príslušného ministra. Zodpovednosť za kon-

trasignované rozhodnutie znáša vláda SR.

Z pohľadu právnej komparatistiky nejde o nevyhnutné riešenie. Podľa čl. 89 talianskej ústavy akt prezidenta je platný len ak ho spolupodpísal navrhujúci minister, ktorý preberá zodpovednosť. Podľa gréckej ústavy nijaký úkon prezidenta nie je účinný ani vykonateľný bez spolupodpisu príslušného ministra, ktorý svojím podpisom sa stáva zodpovedným (čl. 35 ods. 1).

Sotva sa možno vážne nazdávať, že zodpovednosť jednotlivca sa dá v parlamente presadiť ťažšie, alebo rovnako zložito, ako zodpovednosť celej vlády. Inak povedané, že zodpovednosť podľa Ústavy SR nie je fiktívnejšia ako tam, kde zodpovednosť za kontrasignáciu aktu hlavy štátu nepreberá celá vláda, ale iba ten jej člen, ktorý akt spolupodpísal.

Úpravy amnestie v členských štátoch Európskej únie často nedávajú šance hlave štátu. Amnestiu neudeľuje jednotlivec. Rozhoduje o nej parlament. A ak aj parlament v rozhodovaní o amnestii nemôže nahradiť hlavu štátu, prezident ani panovník nemá možnosť zastaviť trestné stíhanie. Ten, kto je podozrivý zo spáchania trestného činu, sa najskôr musí podrobiť trestnému stíhaniu. Potom sa bráni pred súdom. Až vtedy, ak sa neubrání a súd mu uloží trest, môže získať výhody plynúce z amnestie. Také sú ďalšie ústavné záruky, že nedôjde k zneužitiu právomoci udeľiť amnestiu.